

תורת החכמים

גיליון
תכד

גיליון שבועי להנחלת תורת
רבותינו חכמי ספרד זיע"א

יוצא לאור על ידי מכון חכמי ספרד רח' הרב צבאן 9 נתיבות
טל' 077-5535280 | פקס 077-5535281 | מייל toratsfarad@gmail.com

לֹא הָבִיט אֹן בְּעֵקֶב וְלֹא רָאָה עִמָּל בְּיִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהָיו עִמּוֹ וּתְרוּעַת מִלְחָמָה בּוֹ: אֵל מוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם בְּתוֹעֲפַת רָאֵם לוֹ: מִי לֹא נִחַשׁ בְּעֵקֶב וְלֹא חָסַם בְּיִשְׂרָאֵל פֶּעַת יְאֹמְרוֹ לְעֵקֶב וּלְיִשְׂרָאֵל מִה פֶּעַל אֵל: הֵן עַם מַלְבִּיֵּא יְקוּם וְנִבְאֵרֵי יִתְנַשֵּׂא לֹא יִשְׁפַּע עַד יֵאָכֵל טֶרֶף וְדָם חַלְלִים יִשְׁתַּה (כג. כא-כד)

המשך בעמוד 3

וימבאר ה'שארית ישראל' את תשובת ה', בהקדים את הדין המזבא בגמ' ב"מ (כב.) באדם שמינה שליח להפריש תרומה בעבורו, ואמר לו 'לך ותרום', ואין השליח יודע מה דעת בעל הבית, אם להפריש תרומה מהפירות המשובחים, או מהבינוניים, או מהרעים, הדין הוא שמפריש מהבינוניים. אמנם, אם לא עשה כן השליח, אלא הפריש מהמשובחים, ובא בעל הבית ואמר לשליחו, 'היה לך להפריש מהפירות היפים יותר', הדין הוא, שאם אכן היו פירות יפים מהם, אז ודאי שהוא הסכים למה שעשה השליח. ותרומותו תרומה. אלא

והקשה רבי יעקב ישראל אלגאזי בספרו 'שארית ישראל' (פר' נשא), כיצד נתפייסו מלאכי השרת במה שאמר להם ה' ש'הם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה', והרי הכתוב אומר "אֲשֶׁר לֹא יֵשֵׂא פָנָיו וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד", ומעשיהם של ישראל בדקדוקם הוא השוחד?

אנשי ספרים של חכמינו הספרדים זיע"א לא הודפסו שוב במשך מאות שנים, וגם כתבי יד רבים מהם, לא הודפסו מעולם, עד שמעמט ונשתחבה תורתם. בחסדי ה' זכינו להקים ספריה, יחידה מסוגה בעולם, המכילה יותר מ-3,000 ספרים על התורה מחכמי ספרד, וכן כתבי יד נדירים. ובעת אנו עמלים להוציא לאור תעלומה, ובעזרת ה' נוציא כמה סדרות ספרים מדברי תורתם על חמשה חומשי תורה. סדרה של מאמרים עיוניים, סדרה של חידושים מופלאים, סדרה של מוסרי חכמינו, סדרה של מעשי חכמים סביב פסוקי התורה, סדרה שבה יתועדו כל תולדות חכמינו, ועוד. לקבלת הגיליון בדואר אלקטרוני, למשלוח חידושי תורה מחכמינו זיע"א, עובדות, ספרים, תמונות ומסמכים, ניתן ליצור קשר: toratsfarad@gmail.com

לתרומות: עמותת חכמת שלמה, בנק הפועלים 335481 סניף 556, או באמצעות כל עמדות נדירים מל"ס

רבינו רפאל חיים מרדכי סורנאגה זיע"א

משפחת סורנאגה, הינה מהמשפחות הנכבדות, שהתגוררו בישוב היהודי בירושלים, בין השנים ת"ק-ת"ש, ורבים מהחכמים וראשי הישיבות באותם ימים, נמנו על משפחה זו. אחד המיוחד מחכמי המשפחה, הוא רבינו חיים מרדכי (השם 'רפאל', נוסף ככל הנראה בעת חוליו בסוף ימיו), שנוולד בירושלים, סביבות שנת ת"ק.

רבינו למד בישיבת 'פאר ענוים' בירושלים בראשות רבי יונה נבון (מח"ס שו"ת 'נחפה בכסף', ורבו של החיד"א), ולמד בצוותא יחד עם בנו של ראש הישיבה, ידיד נעוריו, רבי בנימין נבון (לימים, מדייני ירושלים). נפשם נקשרה איש באחיו בקשר אמיץ, ולימים חיברו יחד את הספר 'פי שנים' (ממנו נערך המאמר בעמוד הקודם), ובו חידושים ופולפולים שחידשו בדרך לימודם על דברי הטור, ובסופו דרשות על התורה.

בהקדמת הראש"ל רבי יום טוב אלגאזי (מח"ס שו"ת 'שמחת יו"ט', ועוד), ורבי משה מרדכי מיוחס (מח"ס 'שער המים' על שו"ע יו"ד), שהובאה בראש הספר, הירבו החכמים בשבח החיבור, ובידידות האמיצה בן רבינו לרבי בנימין. וכך כתבו על רבינו, 'אחד המיוחד לתורה ולתעודה, פקיע ומומחיה, כאילא ביבנה, נודע בשערים שמו, הרב המובהק, מאיר כבדק, דרב גובריה ורב חיליה, דנהירין ליה שבילי דנהיר דעה'.

הספר נדפס לאחר פטירת רבינו, ונפלו בו שגיאות ושיבושים רבים. רוב ככל הספר נערך ונדפס מחדש, בתוך ספר 'אוצר ההלכה' (ליקוט חיבורים על סדר השו"ע בהוצאת 'מכון הרב מצליח'). בנוסף, בקובץ 'מקבציאל' (גליון כט, ה'ר"ל ע"י 'חברת אהבת שלום') הובאו 'השמטות' שלא הובאו בספר, ונוספו על פי כתב היד.

בנוסף, חיברו יחד קונטרס בעניין 'בל תוסיף', ובו השגות והערות על קונטרס בעניין 'בל תוסיף' ובל תגרע', לרבי אברהם קארו (רב באדינה שבטורקיה, מצאצאי מרן הב"י), הנדפס בספר חזון נחום (זבחים פ"ח), לרבי אליעזר נחום (ראב"ד אדינה, לימים הראשון לציון, ראב"ד ירושלים, ור"י 'בית יעקב' פיריירא).

מלבד זאת, בספר שאלות ותשובות בכתב יד של השד"ר רבי יעקב סורנאגה (שהוזכר בקובץ 'סיני' מג, עמ' רכה) מובאים חידושי תורה מרבינו. (בכך יש סיוע להשערה שאביו של רבינו הוא רבי יעקב הנזכר, וכפי שנראה גם מאגרות שכתב רבינו (שהוזכרו שם עמ' רכה). אמנם יש שכתבו שנראה שאביו של רבינו הוא 'החכם החסיד' רבי יוסף אליהו).

לרבינו היה גם קשר מיוחד עם רבי חיים דוד יוסף אזולאי (החיד"א, מחבר למעלה ממאה ספרים בכל מקצועות התורה). למד תקופה מסוימת בישיבתו 'פאר ענוים' בישועה בירושלים, ועמד עימו בקשר מכתבים, הנוגעים בעיקר לשליחותו כשד"ר בארצות הגולה.

בשנת תקל"ד, התנדב רבינו לצאת לטורקיה, בשליחות מצוה למען עניי ירושלים וארץ ישראל בראותו את מצבם הקשה ממשוא.

רבינו נמנה על גדולי חכמי ירושלים, וחתימת ידו של רבינו התנוססה על פסקי דין, תקנות והסכמות הקהל, ואגרות השדרי"ם, לצד חתימותיהם של גאוני ירושלים כדוגמת רבי יום טוב אלגאזי (הנזכר), ורבי יצחק קובו (דיין בירושלים, מח"ס 'צידולי הארץ' עה"ת).

רבינו שימש בקודש כראב"ד ירושלים, ועמד בראשות ישיבת 'מרפא לנפש' שהוקמה על ידי רבי יום טוב אלגאזי (הנזכר), בשליחות הגביר רפאל פיגזטו.

רבינו נפטר ביום כ"ד אייר תקנ"ט, ונטמן בהר הזיתים. על מצבתו נכתב, 'קברת ארץ אחד המיוחד, המאיר לארץ אור הגנוזה, המלך במסבו, עודנו באבו קראו רבו, עלה ראש הפסגה, ויעל הכורת במבחר ימיו, הרב המובהק, המדוכה ביסורים, מר ונאנח, מרביץ תורה בתלמידים'.

רבי מרדכי יוסף מיוחס (מח"ס 'שער המים' על שו"ע יו"ד) ספד לרבינו, תוך שהוא מפליג בשבחיו ואומר, שגם מדרשותיו באגדה אפשר ללמוד הלכות גדולות ושדברי תורתו וחידושיהו היו ערבים כנתינתן מסיני.

רבינו בנימין נבון זיע"א

משפחות ישראל המפוארות, אשר העמידו מתוכם רבנים ותלמידי חכמים לרוב, נמנית משפחת נבון המעטירה, אשר שרשיה נטועים באיסטנבול שבטורקיה, ולאחר עליית חלק מבניה ארצה, הפכה לאחת המשפחות הנכבדות ביותר בירושלים. רבים מבני המשפחה היו מגאוני וצדיקי העיר, שניהנו פאר כרבנים, דיינים, אבות בתי דין, וראשונים לציון.

מהמיוחדים שבמשפחה זו הוא רבינו בנימין, שנוולד בירושלים לאביו רבי יונה נבון (ר"י 'צדולת מרדכי' בירושלים, מח"ס שו"ת 'נחפה בכסף', ורבו של החיד"א). משגדל רבינו, נתפרסם מאוד בצדקותו וחסידותו המופלגת, והיה מכונה בפי כל 'רבי בנימין הצדיק'.

רבינו למד בישיבת 'פאר ענוים' בירושלים בראשותו של אביו רבי יונה, ולמד בצוותא יחד עם ידיד נעוריו, רבי רפאל חיים מרדכי סורנאגה (לימים ראב"ד ירושלים, ור"י 'מרפא לנפש'). נפשם נקשרה איש באחיו בקשר אמיץ, ולימים חיברו יחד את הספר 'פי שנים' (ממנו נערך המאמר בעמוד הקודם), ובו חידושים ופולפולים שחידשו בדרך לימודם על דברי הטור, ובסופו דרשות על התורה.

בהקדמת הראש"ל רבי יום טוב אלגאזי (מח"ס שו"ת 'שמחת יו"ט', ועוד), ורבי משה מרדכי מיוחס (מח"ס 'שער המים' על שו"ע יו"ד), שהובאה בראש הספר, הירבו החכמים בשבח מרדכי. וכך כתבו על רבינו, 'הרב הכולל, זכר למקדש כהלל, הדר הוא לכל חסידיו, בר אבהן ובר אוריין'.

הספר נדפס לאחר פטירת רבינו, ונפלו בו שגיאות ושיבושים רבים. רוב ככל הספר נערך ונדפס מחדש, בתוך ספר 'אוצר ההלכה' (ליקוט חיבורים על סדר השו"ע בהוצאת 'מכון הרב מצליח'). בנוסף, בקובץ 'מקבציאל' (גליון כט, ה'ר"ל ע"י 'חברת אהבת שלום') הובאו 'השמטות' שלא הובאו בספר, ונוספו על פי כתב היד.

בנוסף, חיברו יחד קונטרס בעניין 'בל תוסיף', ובו השגות והערות על קונטרס בעניין 'בל תוסיף' ובל תגרע', לרבי אברהם קארו (רב באדינה שבטורקיה, מצאצאי מרן הב"י), הנדפס בספר חזון נחום (זבחים פ"ח), לרבו ואביו החורג רבי אליעזר נחום (ראב"ד אדינה, לימים הראשון לציון, ראב"ד ירושלים, ור"י 'בית יעקב' פיריירא).

לאחר פטירת אביו, עבר רבינו ללמוד יחד עם אחיו רבי מרדכי (אב"ד בירושלים, ומחבר קונטרס בדין 'מצוות צריכות כוונה' והפקך ב"ד, שנדפסו בסוף ספר 'גט מקושר', לאביהם רבי יונה), אצל רבי מנצור מרזוק (מחכמי ירושלים, ומח"ס 'בן פדהצור' עה"ת ועוד).

רבינו כיהן כדיין בירושלים. בשנת תקמ"ג, יצא לערי יון, לאיסוף כספים בשליחות קהילת יהודי ירושלים. בשהותו בעיר לאריסה, פגש את הראב"ד רבי יוסף נחמולי, ורבינו הראה לו את ספר דרשותיו של אביו רבי יונה בכתב יד. רבי יוסף התפעל מאוד מגדולתו וחכמתו, וכתב עליו (בספרו 'אשד הנחלים' דף קה ע"א) 'החכם השלם והכולל, עצום ורב'. רבי יוסף אף הביא (שם דף קכב ע"ג) פירוש ששמע ממנו, שם כינה את רבינו 'אהובינו וידיד נפשינו'.

רבינו נפטר ביום כ"ט טבת תקמ"ה, ונטמן בהר הזיתים.

בנו ותלמידו של רבינו, הוא רבי יונה משה, (לימים הראשון לציון, ראב"ד ירושלים, ומחבר קונטרס 'בדין מחסורי אמונה', שנדפס בספר 'נחפה בכסף', לסבו רבי יונה).

שער הספר 'פי שנים' משנת תקס"ו

ההבדל בין תשובת רבי יוסי בן קיסמא לתשובת בלעם הרשע

וַיַּעַן בְּלָעַם וַיֹּאמֶר אֶל עַבְדֵי בְלָק אִם יִתֶּן לִי בְלָק מְלֹא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוֹכַל לַעֲבֹד אֶת פִּי ה' אֱלֹהֵי לַעֲשׂוֹת קִטְנָה אוֹ גְדוּלָּה (כב. יח)

כתב רש"י (ע"פ מדרש במד"ב כ, י), 'למדנו, שנפשו רחבה ומחמד ממון אחרים'.

מדברי רש"י יש לתמוה על המובא בברייתא (שהובאה במשנה אבות פרק ו), 'אמר רבי יוסי בן קיסמא, פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ופגע בי אדם אחד, ונתן לי שלום, והחזירתי לו שלום. אמר לי, רבי, מאיזה מקום אתה? אמרתי לו, מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני. אמר לי, רבי, רצונך שתדור עימנו במקומנו, ואני אתן לך אלף אלפים דינרי זהב ואבנים טובות ומרגליות? אמרתי לו, בני, אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם, איני דר אלא במקום תורה'. וקשה, כיצד השיב רבי יוסי בן קיסמא בלשון זו, שעל כגון זה נאמר על בלעם ש'נפשו רחבה ומחמד ממון אחרים'?

ונראה לחלק שלושה חילוקים בין דברי רבי יוסי בן קיסמא לדברי בלעם.

א. בלעם אמר "אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזָהָב", שהוא דבר שיכול להתקיים, וזה מורה שאכן חמד דבר שיכול היה לקבל. משא"כ רבי יוסי בן קיסמא אמר 'אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם', שהוא דבר שלא יכול להתקיים, וזה מורה שלא חשב לקבל זאת, אלא בדרך הפלגה וגזמא, כדי להשמיע ש'איני דר אלא במקום תורה'.

ב. בלק בפנייתו לבלעם, לא הזכיר כלל כסף וזהב, רק אמר "כִּי כִבֹּד אֶכְבְּדְּךָ מֵאֵד" (במדבר כב, יז), ובלעם הוא שהזכיר זאת מעצמו, ואמר "אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזָהָב", ומזה מוכח שאכן 'נפשו רחבה ומחמד ממון אחרים'. משא"כ רבי יוסי בן קיסמא, שאותו אדם הקדים ואמר לו, 'אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם, איני דר אלא במקום תורה'. וזאת כי נפשו חשקה בתורה, ולא היתה בו חמדת ממון.

המשך מעמוד ראשון ביעקב ולא ראה עמל בישאל

עוד הוסיף בלעם ואמר, "הֵן עִם כְּלָבִיא יָקוֹם וְכֹאֲרֵי יִתְנַשָּׂא לֹא יִשְׁכַּב עַד יֵאָכֵל טֶרֶף וְדָם חֲלָלִים יִשְׁתֶּה". כלומר, שאם תאמר שבאונס קיבלו ישראל את התורה, והרי הם ככל האומות שאינם מחוייבים לקיים את התורה, וא"כ ראויה הקללה לחול עליהם? לזה השיב בלעם, כי הטעם שאין 'ה' מדקדק עם ישראל, הוא מפני ש"הֵן עִם

ג. ע"פ המעשה המובא בגמ' ב"ק (לח.), שעולא לא רצה ללכת עם חכמים בבליים לנחם את רב שמואל בר יהודה על פטירת בתו, כי הם אומרים בדברי הנחמה 'מה אפשר לעשות?', ומשמע מזה שאילו היה בידם לעשות שלא ימותו היו עושים, וזהו גידוף כלפי שמים, שהרי הוא זה הממית. וזה גם מה שאמר בלעם "לֹא אוֹכַל לַעֲבֹד אֶת פִּי ה' אֱלֹהֵי", שמשמע מזה שאם היה יכול, היה עובר, וזאת מרוב חמדת הממון שהיתה בו. משא"כ רבי יוסי בן קיסמא, שדבר לא מנע ממנו לעבור לאותה עיר, ובכל זאת נמנע ולא עבר, מזה מוכח שלא היתה בו חמדת ממון.

אמרי שפר לרבי יהודה שמואל פרימו (פרשת בהר, בת"ס 'כחות עולם' לחתנו רבי משה הכהן קהיר (מצרים), אדירנה (טורקיה), נלב"ע תס"ח

תשובת ישראל מתקבלת כי נחשבים כבנים לה'

לֹא הִבִּיט אֶוֹן בְּיַעֲקֹב וְלֹא רָאָה עֵמֶל בְּיִשְׂרָאֵל וְגו': אֵל מוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם (כג. כא-כב)

יש לבאר את סמיכות הפסוקים, בהקדים את דברי בלעם "הִהוּא אָמַר וְלֹא יַעֲשֶׂה" (במדבר כג, יט), ומבואר במדרש (במד"ב כ, כ), 'אומר להביא עליהם רעות, אם עשו תשובה, הוא מבטל'. ונראה, שבלעם בדבריו בא להשיב על מחשבת בלק, שמאחר שעם ישראל חטא, אין ה' מקבלם בתשובה, שהרי הוא מלך, ומבואר בגמ' כתובות (יז.) שמלך שמחל על כבודו, אין כבודו מחול. ועל כך השיב בלעם, שתשובת ישראל מתקבלת, וזאת מאחר שדינם כבנים לה', וכנאמר "בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם" (דברים יד, א), ומבואר בגמ' קידושין (לב.) שאב שמחל על כבודו, כבודו מחול.

עוד יש להקדים המובא בגמ' סנהדרין (לט.), ששאל מין אחד את רבי אבהו, הרי ה' נחשב כהן, שנאמר "וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה" (שמות כה, ב), וא"כ איך נטהר לאחר שקבר את משה? ענה לו רבי אבהו שה' טבל באש. וכתבו התוס' (ד"ה במאי) שלא הוקשה לו על עצם זה שנטמא, כי ישראל הם בנים לה', וכנאמר "בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם", ואב מיטמא לבנו. ועל פי זה ביארו המפרשים, כיצד ירד ה' בעצמו, שהוא כהן, לארץ מצרים במכת בכורות, והלא היתה מלאה גילולים? ולפי האמור מיושב, שמאחר שמותר לאב להיטמא לבנו, יכול היה ה' גם לרדת למצרים ולהציל את עם ישראל.

ובזה תובן סמיכות הפסוקים. "לֹא הִבִּיט אֶוֹן בְּיַעֲקֹב וְלֹא רָאָה עֵמֶל בְּיִשְׂרָאֵל", וזאת כי אף אם הם חוטאים, הרי שעושים תשובה, ותשובתם מתקבלת, כי דינם כדיון בנים. והראיה לכך היא "אֵל מוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם", בעצמו, אף שהוא כהן והוא מקום טמא, ובהכרח שזה בגלל שישראל הם בניו, ומותר לאב להיטמא לבנו.

שמן ראש (דרוש יא) לרבי **רפאל אברהם שאקי** איסטנבול (טורקיה)

לדעת חכמה ומוסר

גדול כח המחשבה

וַיֵּשֶׁא בְלָעַם אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לְשִׁבְטָיו וְתַחֲתֵי עַלְיוֹ רִיחַ אֱלֹהִים (כד. ב)

כאשר רצה בלעם להרע עם איזה אדם או להיטיב לו, היה מסתכל עליו, ואז מקשר את מחשבתו בעולמות העליונים, ומשם ממשיך על אותו אדם כח עליון. וזהו שנאמר עליו "וְגִלְדֵי עֵינָיו" (במדבר כד, טז), שהיה צריך לגלות את עיניו בשביל זה. וכן זהו שנאמר "וַיִּקְרָהוּ שְׂדֵה צִפִּים" (שם כג, יד), שהיה צופה בישראל כדי להמשיך עליהם את כוונתו ומחשבתו הרעה. אבל ה' היודע ומבין את כל כוונותיו ומחשבותיו, הפך הכל לברכה, כנאמר "וַיִּפְתָּךְ ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת הַקֶּלֶל לְבִרְכָּה" (דברים כג, ו).

גם חכמינו ז"ל, היו פועלים על ידי ההסתכלות והמחשבה, וכדברי הגמ' במו"ק (יז.), 'כל מקום שנתנו חכמים עיניהם, או מיתה או עוני'. וכן בכמה מקומות (ב"ב עה. ועוד), 'נתן עיניו בו ועשאו גל של עצמות'. כי כאשר החסיד הקדוש והטהור, מדבק את מחשבתו בעולמות העליונים, הרי שכל דבר וענין שהיה חושב בו ומכוין עליו באותה שעה, היה מתקיים מיד. וזהו על דרך סוד התפילה והקרבנות, שהוא דבקות והתקרבות לעליונים.

ומכל זה עלינו להתבונן וללמוד, מה גדול כח המחשבה וההרהור, ומה אפשר לפעול עימם, לטוב ולרע.

פירוש הריקאנטי לרבי **מנחם ריקאנטי** ריקאנטי (איטליה), נלב"ע ע' לערך

ארבע שעות שהוא שלישי היום'. ומכיון שהם מתגברים כלביא וכארי לחטוף המצוות אף שאינם חייבים לעשות זאת, הרי שיש להוכיח ממעשיהם שהם קיבלו את התורה ברצון גמור, וכפי שכתב השארית ישראל, שכיון שישראל החמירו לברך על כזית, הרי שהם גילו בדעתם שהם קיבלו את התורה ברצון גמור. ולכן לא יועיל לך מה שלקחתני למקומות שהם עתידים לחטוא, מכיון שה' נושא פנים לישראל.

כְּלָבִיא יָקוֹם", שפירושו 'כשהם עומדים משנתם שחרית, הם מתגברים כלביא וכארי לחטוף את המצוות, ללבוש טלית לקרוא את שמע ולהניח תפילין'. ואף שיכולים הם להתפלל עד שעה רביעית של היום, כפי שפסק מרן בשו"ע (א"ח סי' פט סעי' א') 'זמן תפלת השחר, מצוותה שיתחיל עם הנץ החמה, כדכתיב "וַיִּרְאוּךָ עִם שְׁמֶשׁ" (תהילים עב, ה), ואם התפלל משעלה עמוד השחר והאיר פני המזרח, יצא. ונמשך זמנה עד סוף

כח עשו חכמינו

רבינו יצחק גברא זי"ע"א – נלב"ע כ"א תמוז תש"י

צדיק מצרה נחלץ

רבינו יצחק גברא, הנועד בכינוי 'הצדיק מעג'ור, הנהיג במשך שנים רבות את קהילת יהודי העיר סווד שבתים. בנוסף להיותו עמוד התורה ועמוד התפילה, היה גם עמוד הגמילות חסדים. ביתו היה פתוח לרווחה, והיה גומל חסדים רבים בגופו ובמנונו.

בשנת תש"ט, בעליה הגדולה של יהודי תימן לארץ ישראל. תמך רבינו בעשרות משפחות, שלא היה להם את האמצעים הדרושים להוצאות הדרך. רבינו עמד בראש שיירת העולים, שהיטלטלו בדרכים המסוכנות במסירות נפש. מראהו היה נורא הוד, כאשר כל העת היה רכוב על גמל, ולצידו מונחים ספרי קודש, והוא הוגה בהם מתוך צער וטלטול הדרך, בחוס מדגרי נורא.

בדרבם, הגיעו להר גבוה ותלול ששמו עקבה, ובפסגתו היה עליהם לעבור בשביל צר, שתחום פעורה משני צדדיו. לפתע, קרה הנורא מכל. הגמל שעליו רכב רבינו, מעד וצנח לתהום, לקול עזתם ושברם של משפחתו ובני השיירה. כשוך החלם הראשוני, התעשתו הגברים להשליט סדר במעבר הצר, לבל יסתכנו האחרים, ותלםם רצו במורד ההר כדי להגיע אל מקום נפילת רבינו. בתקוה להביאו לכל הפחות לקבר ישראל.

בלב כאוב ובעיניים דומעות, הביטו אל מורד ההר, שם היו מפוזרים חלקי גופו של הגמל שנעשה אברים אברים, וחישפו אחר גופת רבינו, או מה שנשאר ממנה. אך מה גדלה תדהמתם, כאשר התקרבו יותר, ולמראה הפלא. ראוהו בריא ושלם, יושב על הארץ. בידי הספרים הקדושים ופיו עודנו ממלמל בדברי תורה. מתוך התרגשות עצומה לגדול הנס, פתחו כולם שבעה שבע והודוהו לה', על אשר הצדיק מצרה נחלץ, ויפדהו ה' מרדת שחת.

רבינו ביקש לשנות מעט מים, קם וניער את בגדיו, ועלה חזרה אל השיירה המודאגת. כאשר ראוהו, אמרו כולם, 'אכן ידענו כי איש אלוקים קדוש הוא'.

(גבורת יצחק' עמ' 33-30)

קורות הימים

כ"ב תמוז תרצ"ד – סופם של 'מאורעות תראקיה' בטורקיה

חבל תֶּרָאקִיָה, הינו חבל ארץ שנחלק (כיום) בין שטחן של שלוש מדינות. בולגריה (תראקיה הצפונית), יוון (תראקיה המערבית), וחלקה האירופי של טורקיה (תראקיה המזרחית). על פי המסורת, תושבי חבל זה הינם צאצאי תירס, בנו השביעי של יפת בן נח (בראשית י ב).

לאחר עליית הנאצים לשלטון בגרמניה, החלה תנועה אנטישמית בטורקיה, והופיעו, בעיתונות המקומית, מאמרי שטנה שקראו לחרם ופגיעה ביהודים. בנוסף, בתראקיה הטורקית הופצו שמועות כאילו הממשלה החליטה לסיים את הנוכחות היהודית במדינה. כתוצאה מכך, פרצו פרעות נגד יהודי תראקיה הטורקית, במהלכם נפגעו יהודים רבים, בתיהם נהרסו ונבזזו, והם גורשו מבתיהם ומעריהם.

מבצר בעיר צ'נקלה

הפרעות החלו ביום ח' תמוז תרצ"ד בעיר צ'נקלה, שם גורשו היהודים מהעיר. ביום י"א תמוז הותקפו יהודי העיר קרקלארלי, ועד יום כ' תמוז, גורשו אף הם מהעיר. בנוסף, ביום זה הותקפו יהודי הערים אדירנה, אוזונקפרי, סיליבר, באבאסקי, לולבורגאז, צ'ורלי, ולפאסקי. המגורשים הרבים הגיעו חסרי כל לאיסטנבול, ויהודי המקום סייעו להם.

שלטונות טורקיה, גילו אזלת יד בטיפול ודיכוי המהומות. ביום כ"ב תמוז תרצ"ד, התקיים באנקרה הבירה, כינוס מיוחד של הפרלמנט הטורקי, שבו הוקיעו ראשי השלטון את האירועים הקשים, והודיעו כי הפורעים יתפסו ויועמדו לדין. התסיסה המקומית שככה, רק לאחר שהוטל עוצר במספר ערים. השלטון אף הורה על פתיחת חקירה רשמית של האירועים, ובסיסמה הושעו כמה פקידים מתפקידם.

כשוך הפרעות, יהודים מועטים בלבד שבו לתראקיה. רובם המוחלט נותר באיסטנבול. בכך, בא הקץ על הקהילות היהודיות שהתקיימו בתראקיה הטורקית במשך מאות שנים.

הילולת החכמים

יום שבת ט"ז תמוז

רבי שמואל יהודה די בוטון, דיין בשאלוניקי (יז) ושם מ"ב תרע"א
רבי שלום אהרן לוי, ר"י בעדן (הסג) נשיא העדה העדינה בת"א ושם מ"ב תשכ"ד
רבי ישראל בבאליקאשילי, כותאים, אחלצ'יה, רב יוצאי אחלצ'יה בתבליסי (אורזיה) ושם מ"ב, מד"ת בס' 'בשם אומר' תשל"א
רבי חיים קאפח (א) ראב"ד ירים (הסג) ראש העין ושם מ"ב תשל"ה
רבי אליהו טמסמטי, מכנאס (הסג) פריז (צפת) מח"ס 'דברות ודברות' (הדושה והדברות), חתן רבי יוסף סולובניץ (א) מ"ב בב"ב תשכ"ב
רבי עמנואל משעלי, מכנאס (הסג) חיפה, זכרון יעקב, רבה של אור עקיבא, מח"ס 'אוצרות עמנואל' (קדחת והסעידים) מ"ב בח"מ ... תשס"ד

יום ראשון י"ז תמוז

רבי ישראל אלנקאווה ה"ד, טולטולא (הסג) מח"ס 'מנורת המאור' (הסג) אב רבי אפרים מח"ס 'שער כבוד ה' קני"א
רבי יצחק הכהן רפאפורט, מצאנא מגורשי ספרד, הראש"ל וראב"ד י"ס-אויזמיר (הסג) מח"ס 'בתי כהונה' (ש"ת) מ"ב בח"א תקס"ו
רבי שמואל דרמון, דיין בק"ק פורטוגזים בתוניס (הסג) ושם מ"ב, ב"ר משה תקכ"ז
רבי גבריאל ב"ר יאודה, רבה של יאודה, רבה של יאניא (הסג) והתכתב עם רבי חיים פלא"י תרט"ו
רבי שמואל קריספין, אוזמיר (הסג) ושם מ"ב, ב"ר יוסף טוב מח"ס 'בן אברהם' תרכ"ה
רבי יעקב יוסף קובי, דיין בשאלוניקי (יז) ושם מ"ב תרנ"ט
רבי יהודה שושנה (א) ראש חברת הרש"י במראש (הסג) מד"ת בס' 'אעלה בתמר', הועלה לא"י ומ"ב בח"ז תרס"ב
רבי שלמה אברבינקי, ר"י 'מדרש שלמה' בטיטאן (הסג) ר"י 'אור זרוע' ב"ס, ד"ת על הש"ס בב", ב"ר יוסף, אב רבי עמרם תרע"ו
רבי רפאל הכהן צמאן, בדדו (הסג) רב ק"ק 'אביר יעקב' בלדו ושם מ"ב, אח רבי שלמה, אב רבי יוסף אפרים תשל"א
רבי שמעון ביטון (א) מולייליא (הסג) ראב"ד מרסיי (צפת) מח"ס 'שלמי שמעון' (ש"ס) ב"ר חיים מח"ס 'לב חיים', מ"ב בב"ב תשמ"ב
רבי אהרן טוויל מעלי הכהן (א) חאלב (הסג) ראב"ד מרסיי (צפת) מח"ס 'מורי חיים' (מקדחת לכאח שיא) מ"ב בח"מ תשמ"ח
רבי אבא גול, אפגניסטאן, י"ס, רב העדה האפגניסטאן וק"ק 'שעוה ודחמים' ב"ס, ב"ר אפרים, מ"ב בח"ז תשנ"ב
רבי מיכאל שרביט, קונסטנטינא (אליכריה) רב ק"ק בקאן (צפת) רבה של צפון תנחיה ושם מ"ב תשס"ב
רבי יוסף חטא, תוניס (הסג) רב ק"ק 'אחלי יעקב' ורב ק"ק 'שאנת אריה' בביתר עילית, מד"ת 'קבוטנרס ערד יוסף חי' (הסג) מ"ב בח"מ תשנ"ו
רבי שלמה לענקר, קובלנא (הסג) רב ק"ק 'חסד לאברהם' בפלסבוס (נ"ו יורק ארדה) נכד רבי אהרן הכהן אזול, מ"ב בח"מ תשפ"א

יום שני י"ח תמוז

רבי אברהם שאול, דיין ב"ס, מד"ת בס' 'שמש ומגן' לרבי רחמים שאלתיאל יעקב ניניו, מ"ב בח"ז תרי"א
רבי רפאל מפעוד אבן מוחא, ר"י וראב"ד מראש (הסג) ושם מ"ב, מח"ס 'פרס מונוים' (ש"ס ש"ת) שפראזא חלכמה (ש"ס ונח"ך) תרל"ד
רבי יצחק אליהו אסקול, פיראיה (אליכריה) מח"ס 'ראשית דעת' (אסונה והלכה) תרל"ה
רבי אברהם פונטרימולי, אוזמיר (הסג) ושם מ"ב, מח"ס 'עבר אברהם' (ש"ת) ועוד, ב"ר מח"ס 'פחת הדבר' תרי"א
רבי יונה נחון, ראב"ד בטיטאן (הסג) מד"ת בס' 'קרן בן שמן' לרבי יצחק גרשון תרע"ט
רבי ראובן באנא פלאח, דיין בטריפולי (א) ת"א ושם מ"ב תשס"ז
רבי יוסף גמיל, חידאן (הסג) רב עדת החתמים בקרית עקרון, מ"ב ברחובות תשנ"ד
רבי יוסף משה שטרית, טבריה ושם מ"ב, מח"ס 'זכרון לשמ"י' (ש"ת ודברות) ועוד, ב"ר מכלוף מח"ס 'עזרתו של שם' תשנ"ה
רבי שלמה אצאזי, צפרו, דיין ורבה של דברד, בני מלאל ומכנאס (הסג) תלמיד רבי דוד עובדיה תשנ"ו
רבי יוסף קאפח, צנעא (הסג) דיין ב"ס, תרגם ופירש את ספרי רס"ג ורמב"ם ועוד, מפקסין בס' 'עדות ביהוסף', מ"ב בח"מ תש"ס
רבי יצחק ביתאן, ג'רבא (הסג) תנחיה, מח"ס 'יוזע יצחק' (ה"ר ש"ס חלבה ועוד), יצחק בנו (הרד"ס) בח"ס 'עליוס אמר לאביו' תשס"ה

יום שלישי י"ט תמוז

רבי דוד הכהן (א) ראב"ד טיטאן (הסג) תס"ח
רבי יחזקאל מאיר מועיל, בגדא (הסג) ושם מ"ב, מח"ס 'לקוטי אמרי אל' (הסג) לקוטי אמרי חשם מגילת, זכרון תרעה (ה"א השטן) תרצ"ו
רבי משה ג'סי, רבה של תנעס (הסג) אשקלון ושם מ"ב, תלמיד רבי אברהם שנה, רבם של רבי שלום אבהר ורבי שלום ערק ... תשכ"ט
רבי אברהם פטאל הלוי, רבה של אנטוכיה ואיסכנדרון (הסג) י"ס, מח"ס 'ויאמר אברהם' (הסג) חמו של הראש"ל רבי עובדיה יוסף, מ"ב בח"מ תשמ"א
רבי נסים ואקענין, טבריה ושם מ"ב, רב שכונת 'הבוכארים' בת"א, ד"ת בב", ב"ר שמעון מח"ס 'דורש סמוכים' תשס"ז
רבי בן ציון אבא שאול, ר"י 'פורת יוסף' וראב"ד ב"ס, מח"ס 'אור לציון' (ש"ת ש"ס) ועוד, מד"ת 'הספדים עליו של תפארת ציון', מ"ב בסנודוריה תשנ"ח

יום רביעי כ' תמוז

רבי רפאל קאלימיר, אוזמיר (הסג) י"ס, מח"ס 'שיורי ברכה' (קצוץ לספר 'שיורי ברכה' עם הנהגות) תשובותיו נדפסו בקובץ בית אהרן וישראל, מ"ב בח"ז תקצ"ב
רבי חלל דלה טורה, פימונטי, רבה של טורינו ופיראיה (אליכריה) מח"ס 'של ילדות חבית' (הסג) כבוד חבית (הסג) חנוכה (הסג) תרל"א
רבי יוסף אנסי, דיין בבגדאד (הסג) ושם מ"ב, תלמיד רבי עבדאלה סומך מח"ס 'שו"ת 'זחצי צדק', בן דודו של רבי שמעון תרס"ד
רבי יעקב (א) הכהן (א) טונאדור (הסג) ושם מ"ב, מח"ס 'זכור לעולם וזכר עולם' (ה"א) פיוטיו הובאו ב'שיר ידיוהו', מד"ת בס' 'אך טוב לישאל' תרע"ב
רבי מנחם ישועה, י"ס, מורביץ תורה במושבים, לזכור י"ל ספר ימי מנחם (תולדותיו, בח"ס לוח ספגולת צדיקים) מ"ב בח"מ תשכ"ה
רבי משה מדורי דאלי, בגדא, דיין בבצרה (הסג) רבה של עבדאן והוואא (הסג) רב העדה הבבליה בבא"ש תשל"ל
רבי חיים נבאי, איית בראחים-איית בולי (הסג) רב מושב אדירים, מ"ב בח"ז תשנ"ב

יום חמישי כ"א תמוז

רבי תנחום הירושלמי, א"י, קהיר (הסג) ושם מ"ב, מח"ס 'פירוש רבי תנחום' (הסג) המדריך המספיק (הסג) ב"ר יוסף ה"א נ"א
רבי יצחק אבולעפא (א) דיין באיסטנבול (הסג) ושם מ"ב, מח"ס 'פחד יצחק' (הסג) דוד רבי חיים מח"ס 'עשמת חיים' תקכ"ד
רבי שלמה שאמאא (א) תוניס (הסג) מח"ס 'שורש ישי' (ש"ס ועוד) נכד רבי נתן בורגל (א) תלמיד רבי משה שלום תקס"ו
רבי אברהם ברוך פיפירנו, ליוורנו (אליכריה) ושם מ"ב, מח"ס 'קול עוגב' (הסג) זכור לאברהם (הסג) ע"ס 'פחד יצחק' תרכ"ג
רבי חיים אדעני, ראב"ד צפת, דרושני בב", מ"ב במדין תרכ"ז
רבי יצחק גברא-הצדיק מעג'ור, רבה של סווד (הסג) מושב עג'ור ושם מ"ב, לזכור י"ל קול' גבורת יצחק, אב רבי דוד תש"י
רבי יהודה הכהן שאק, מח"ר ישיבת 'כתר תורה' באלכסנדריה (הסג) מח"ר 'ישיבת 'דורש ציון' ופורת יוסף' ופ"א י"ס, י"ס, ד"ת בקובץ 'האפיק' תש"ג
רבי רחמים נאהריה, רבה של ענאבא (אליכריה) ראב"ד פריז (צפת) מח"ס 'רחמיך רבים' (ש"ס ש"ת ועוד) אב רבי שאול, מ"ב בח"ז תשמ"ה
רבי יוסף חדאד (א) ג'רבא, רבה של אל-חמה (הסג) רב ק"ק 'שערי רחמים' אשקלון ושם מ"ב, מד"ת בס' 'מקבצאל' תלמיד ר"ם של ומוהר"ם תשס"ו
רבי מאיר אוחנה, מכנאס (הסג) דיין בבית"א 'אהבת שלום' ב"ס, לזכור נכתב בס"ס 'אוצרות שבת' אוחנא, ב"ר יצחק, מ"ב בח"מ תשס"ח
רבי מכלוף דמרי, אל-חמה (הסג) בא"ש ושם מ"ב, מח"ס 'מדבש לפה' (הסג) תשס"ח
רבי עמנואל שושנה, רבה של בון (אליכריה) דיין וראש בימ"ד לרבנים בפריז (הסג) ב"ר יעקב, מד"ת בס' 'דמוק' רבים' לחסיד ר"י נאהריה, מ"ב בח"מ תשס"ח

יום שישי כ"ב תמוז

רבי שמואל אבן שושיב, רב ק"ק 'אראגון' בשאלוניקי (יז) ושם מ"ב, מד"ת בס' 'קול' בוכים' על איבה לאביו רבי יואל רפ"ח
רבי שלמה אבן מאזיר, דיין בשאלוניקי (יז) ושם מ"ב, תלמיד רבי חיים שבת שצ"ד
רבי מרדכי שנייד, בגדאד (הסג) ושם מ"ב, מח"ס 'לב המלך' (הסג) שושן מח"ס 'קול שושן' תרי"ב
רבי משה סתהון דבה, רבה של חאלב (הסג) ושם מ"ב, מח"ס 'דברי משה' (הסג) קהלת משה (הסג) זכרונות לאר"י (הסג) תרל"ח
רבי משה הכהן נהר, בורון אבאד, דיין בתרייא (הסג) מח"ס 'סא דברכתא' שיעור הכוס, צפת ושם מ"ב, חתן רבי אברהם פלא"י תרט"ו
רבי רפאל משה אלבאז-הרמ"א, רב וראב"ד צפרו (הסג) ושם מ"ב, מח"ס 'הלכה למשה' (ש"ת) ועוד תרנ"ו
רבי משה אליהו, בגדאד (הסג) ושם מ"ב, מד"ת בס' 'בן יהודיע' לאחיו רבי יוסף חיים מח"ס 'בן אש חי' תרס"ב
רבי שלמה מור יוסף, רבה של תלונות-מיראן (הסג) תש"ג
רבי עובדיה הלוי, עדן (הסג) פ"ח, איטליה, תנחיה, רבה של קרית עקרון תשמ"ב
רבי עיזאל עקוקא, אוזמיר, מאזאנא, קובלנא (הסג) תנחיה, מח"ס 'גזירי חרדל' (הסג) תהלים, ש"ס ועוד, מ"ב בח"ז תשנ"ב
רבי בנימין מגני חדאד, ג'רבא, ר"י תוניס (הסג) ב"ב, מד"ת בס' 'ע'ת דורים' לזכור רבי ידיו הכהן ועוד, ב"ר אבא שאול, מ"ב בח"ז ... תשד"ט
רבי שאול שחוד שרים, חאלב (הסג) רבה של ביהדות מדינת לבנון, רב ק"ק 'מקור חיים' לעדת החאלבים בסאן פאלו (הסג) ושם מ"ב תשנ"ט
רבי יוסף חיים חות, סבאדא קובלנא (הסג) קרית נת, ב"ב, ר"י 'אלה מעודי' ושם תורה ב"ס חתן תורה בבית ששם, לזכור י"ל קול' שושנה יוסף תשנ"ד
רבי יוסף טוב ידיד הלוי (א) רבה של חאלב (הסג) נ"ו יורק ארדה) מח"ס 'מאיר טוב' (הסג) מ"ב בח"מ תשנ"ו

נשמח לקבל שמות של חכמים נוספים שלא הוזכרו כאן
כמו בן אש יש העזרת או הוספות נא ליצור קשר עם המכון